

Regionaal meerjarenplan Aanpak verbeteren basisvaardigheden Zuid-Kennemerland en IJmond

A

De gemeenten Beverwijk, Bloemendaal, Haarlem, Heemskerk, Heemstede, Velsen en Zandvoort

Gemeente Zandvoort

Concept 30 september 2020

Inhoudspagina

1.	VOORWOORD JUR BOTTER, WETHOUDER VAN O.M. ONDERWIJS	5
2.	INLEIDING	7
3.	SAMENVATTING.....	8
3.1	WEB	8
3.2	DOELSTELLINGEN.....	8
3.3	DOELGROEPEN	8
3.4	THEMATISCH WERKEN	8
3.5	REGIONALE SAMENWERKINGSAGENDA	9
3.6	BUDGET.....	9
3.7	BESLUITVORMING	9
3.8	KANTTEKENING.....	9
4	MAATSCHAPPELIJKE KOSTEN TE LAGE BASISVAARDIGHEDEN	11
5	LAAGGELETTERDHEID -OFTEWEL TE LAGE BASISVAARDIGHEDEN- NEEMT TOE.....	12
5.1.	TE LAGE BASISVAARDIGHEDEN EEN GROEIEND VERSCHIJNSEL	12
5.2.	AANPAK LAAGGELETTERDHEID IN ZUID-KENNEMERLAND EN IJMOND	12
5.3.	ONZE PARTNERS.....	13
5.4.	REGIONAAL TAALAKKOORD	14
5.5.	CONCLUSIES: VERBREDEN SAMENWERKING EN MEER INVESTEREN IN PREVENTIE.....	14
6	REGIONAAL PROGRAMMA VERBETEREN BASISVAARDIGHEDEN ZUID-KENNEMERLAND EN IJMOND 2020-2024	15
6.1.	DE AANLEIDING: BESTUURSAFSPRAKEN BASISVAARDIGHEDEN 2020-2024 VAN HET RIJK EN DE VNG .	15
6.2.	VAN VOLWASSENEDUCATIE NAAR EEN LEVEN LANG LEREN	15
6.3.	ONZE VISIE: IEDEREEN DE KANS OM MEE TE DOEN.....	16
6.4.	DOELSTELLINGEN: MEER INWONERS BEREIKEN EN MEER AANBOD OP BASIS VAN BEHOEFTE EN MOGELIJKHEDEN.....	16
6.4.1.	Meer inwoners met te lage basisvaardigheden bereiken;	16
6.4.2.	Meer passend educatief aanbod op basis van de behoefte en mogelijkheden;	16
6.5.	DOELGROEPEN	17
6.5.1	Jongvolwassenen zonder start- of beroepskwalificatie	17
6.5.2	Ouders van kinderen tot en met de basisschoolleeftijd.....	17
6.5.3	Uitkeringsgerechtigden	17
6.5.4	Inwoners met een zwakke positie op de arbeidsmarkt	18
6.6.	THEMA GERICHT WERKEN	18
6.6.1.	Gezondheid en vitaliteit.....	18
6.6.2.	Financiën	19
6.6.3.	Opvoeding en school	19
6.6.4.	(Om)scholing en werk	19
6.7.	DE EIGEN ROL VAN DE GEMEENTE.....	20
	BIJLAGE 1	22
	Opbrengsten uit de gesprekken met onze partners.....	22
	BIJLAGE 2.	24
	Educatief WEB bekostigt aanbod in Zuid-Kennemerland en IJmond voor meerderjarige niet-inburgeringsplichtigen.....	24
	BIJLAGE 3.	25
	Wet Inburgering	25

BIJLAGE 4.	26
Rol- en taakverdeling gemeenten Zuid-Kennemerland en IJmond.....	26
BIJLAGE 5.	28
Schema taalniveaus	28

1. Voorwoord Jur Botter, wethouder van o.m. onderwijs

Als je niet of slecht kunt lezen, schrijven, spreken, rekenen of computeren, is je dagelijkse routine gevuld met obstakels. Boodschappen doen, betalen, reizen met het openbaar vervoer, 10-minutengesprek op school, solliciteren, allemaal handelingen waarbij de maatschappij van je verlangt dat je kan spreken, lezen, luisteren, rekenen en computeren op voortgezet onderwijs examen niveau. Kan je dat niet dan is meedoen een stuk moeilijker.

In onze regio heeft 9 procent van alle inwoners moeite mee te doen in de maatschappij omdat zij die basisvaardigheden onvoldoende beheersen. Onder jongeren zie je dat dit aandeel nog groter is en verder groeit. Van alle 15-jarigen heeft 24 procent te lage basisvaardigheden. Dat is bij 1 op de vier jongeren van 15 jaar! Dat is in mijn ogen onacceptabel.

Wanneer je zo van school gaat zijn veel stappen daarna in je leven extra ingewikkeld. Denk aan het zoeken van een huis, een baan, het bijhouden van je eigen administratie, het ondersteunen van ouder wordende ouders, hulp bieden aan schoolgaande kinderen, en het bijhouden van een maatschappij die snel verandert.

De afgelopen jaren is er naar mijn mening politiek onvoldoende oog geweest voor deze problematiek. We moeten echt met elkaar gaan bedenken hoe we laaggeletterdheid kunnen voorkomen en een leven lang leren stimuleren. Zodat iedereen mee kan doen.

Dit is een onderwerp waar schaamte en taboe omheen hangt. De mensen waar het om gaat, brengen het liever niet onder de aandacht. Maar dit verzwijgen lost het niet op. Hulp bieden wel. Door het probleem te signaleren, scholing aan te bieden en te helpen.

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het organiseren van een passend opleidingsaanbod voor hun inwoners met lage basisvaardigheden. Daarnaast kunnen gemeenten helpen door hun eigen informatie aan te bieden. Op een niveau dat voor iedereen begrijpelijk is.

Ik ben erg blij met deze meerjarige regionale aanpak van passende educatie voor alle inwoners met lage basisvaardigheden. Het is een aanpak met oog voor wat lokaal nodig is. Dit stuk is met alle betrokken partijen tot stand gekomen. Samen pakken we het probleem aan en zorgen we ervoor dat iedereen mee kan doen.

Jur Botter
Wethouder Onderwijs gemeente Haarlem
Regievoerder

Jargon

- **Formele educatie** is gericht op het behalen van een diploma dat erkend is en gebaseerd is op de standaarden en eindtermen van de volwasseneneducatie. De onderwijsinspectie ziet toe op de kwaliteit van dit aanbod;
- **Geletterdheid:** is het kunnen gebruiken van alle soorten informatie in het Nederlands ten behoeve van het functioneren in de maatschappij, om zo de eigen doelen te bereiken en om de eigen kennis en mogelijkheden te ontwikkelen;
- **Jongvolwassenen;** inwoners van 18-27 jaar
- **Laaggeletterd:** te lage basisvaardigheden, onvoldoende kunnen lezen, schrijven, rekenen en omgaan met de computer (in hun moedertaal) om zichzelf te kunnen redden;
- **LEA:** Lokale Educatieve Agenda
- **Non-formele educatie** is educatie waarbij de trajecten niet worden afgesloten met een diploma dat erkend wordt door het ministerie van OCW. De aanbieder van non-formele educatie kan alsnog wel een diploma en/of certificaat uitgeven ter afronding van het traject. In plaats van de onderwijsinspectie, ziet de gemeente toe op de kwaliteit van dit aanbod;
- **NT1:** het gaat om inwoners met Nederlands als eerste taal (**NT1**). Voor deze doelgroep werkt het goed om ervaringsdeskundigen (**ambassadeurs**) in te zetten die hun basisvaardigheden zijn gaan vergroten en met aanbod om praktische vaardigheden op te doen waarbij taal een middel is en geen doel op zich (camouflage aanbod);
- **NT2:** het gaat om inwoners met Nederlands als tweede taal (**NT 2**) doelgroep. NT2-onderwijs is voor cursisten die relatief nieuw zijn in Nederland en de taal willen leren in de brede zin van het woord;
- **Startkwalificatie:** minimaal een afgeronde havo- of vwo- opleiding of een basisberoepsopleiding mbo-2 of hoger, dat wil zeggen niveau 2 van de kwalificatiestructuur zoals vastgelegd in de Wet Educatie Beroepsonderwijs. Het minimale niveau dat nodig is om een volwaardige plaats op de arbeidsmarkt te veroveren of door te stromen naar vervolgonderwijs (hoger onderwijs).
- **Vindplaatsen:** Locatie of organisatie waar men bovengemiddeld kans maakt inwoners met lage basisvaardigheden te vinden;
- **Volwasseneneducatie** is onderwijs voor volwassenen, gericht op bevordering van zelfredzaamheid. Dit onderwijs richt zich op persoonlijke ontplooiing ten dienste van het maatschappelijk functioneren van de volwassene. Hierbij is aandacht voor de ontwikkeling van de basisvaardigheden;
- **Vroeg- en Voorschoolse educatie:** kinderen tot 6 jaar die een achterstand (dreigen te) ontwikkelen op het gebied van basisvaardigheden kunnen gebruik maken van de **Vroeg- en Voorschoolse educatie (VVE)**. Dit aanbod maakt onderdeel uit van het **onderwijsachterstandenbeleid (OAB)**.
- **Wet Educatie Beroepsonderwijs:** verder te noemen: WEB;
- **Zelfredzaam:** met voldoende beheersing van de basisvaardigheden kan een volwassene zich zelfstandig redden in de samenleving;

Voor een volledig overzicht van de gebruikte begrippen: www.hetbegintmettaal.nl/begrippenlijst. Het Steunpunt Basisvaardigheden maakte deze lijst samen met 'Het begint met taal' en het kennisinstituut voor taalontwikkeling (ITTA).

2. Inleiding

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het organiseren van een passend opleidingsaanbod voor volwassen inwoners met lage basisvaardigheden. De gemeenten uit onze regio hanteren bij voorkeur het woord basisvaardigheden in plaats van het woord laaggeletterdheid om de breedte van het vraagstuk te benadrukken en stigma te voorkomen.

Voor u ligt het regionale integrale meerjarenplan Aanpak Versterking Basisvaardigen van de gemeenten in Zuid-Kennemerland en IJmond waarvan gemeente Haarlem de contactgemeente is. Haarlem is verantwoordelijk voor het opstellen hiervan in nauw overleg met de regiogemeenten. Verder is dit plan na raadpleging van partners en inwoners vanuit de doelgroepen tot stand gekomen.

Inhoud plan

We beginnen met een beschrijving van het probleem (hoofdstuk 1) gevolgd door een terugblik op de afgelopen periode en tot slot een conclusie. Vervolgens gaan we in op het nieuwe Rijksbeleid en formuleren we onze visie en doelstellingen (hoofdstuk 2). We beschrijven voor wie we aan de slag gaan en onze aanpak daarbij. In de bijlagen leest u onder andere een overzicht van het huidige aanbod en deelnemers, een overzicht van de gesprekken met partners, de rol- en taakdeling tussen de gemeenten en informatie over het sociaal domein.

Regionale samenwerkingsagenda

Bij dit regionale integrale meerjarenplan Aanpak Versterking Basisvaardigen van de gemeenten in Zuid-Kennemerland en IJmond hoort de regionale samenwerkingsagenda. In deze werkagenda beschrijven de gemeenten de belangrijkste onderwerpen waarop zij de regionale samenwerking de komende jaren gaan versterken. Dit zal een levend document zijn.

Citaten

Door het plan heen leest u citaten uit de vele gesprekken die wij mochten voeren met professionals en met inwoners vanuit de verschillende doelgroepen. Deze citaten maken duidelijk hoe groot het vraagstuk is rondom lage basisvaardigheden en wat het betekent om niet goed te kunnen lezen, schrijven, spreken, rekenen en/of omgaan met de computer.

Wat betekent het om lage basisvaardigheden te hebben?

Wim is 52 als zijn werkgever hem ontslaat. Hij werkt als loodgieter maar door de digitalisering van zijn vak komt hij niet meer mee. Wim kan niet goed lezen, schrijven en omgaan met de computer. Hij gaat leren. "Bij Stichting ABC leerde ik om te lezen en schrijven. Ik kan nu omgaan met een tablet." Wim is nu een voorbeeld voor anderen. Hij zet zich in als vrijwillig taalambassadeur om te laten zien hoe belangrijk basisvaardigheden zijn. "Ik ben voor inwoners een voorbeeld en een stok achter de deur om hun problemen met lezen en schrijven aan te pakken." Wim is weer aan het werk. "Ik werk nu voor een bedrijf dat gespecialiseerd is in lekdetectie. Als er ergens vocht in huis is kan ik het oplossen. Mijn ervaring als loodgieter komt goed van pas."

3. Samenvatting

3.1 WEB

Gemeenten zijn verantwoordelijk voor het organiseren van een passend opleidingsaanbod voor hun inwoners met lage basisvaardigheden (laaggeletterdheid). Hiervoor ontvangen de contactgemeenten vanuit de Wet Educatie Beroepsonderwijs (WEB) een budget. Dit budget is een specifieke uitkering en Haarlem ontvangt deze middelen voor de regio Zuid Kennemerland en IJmond. De WEB schrijft voor dat de regio gemeenten een gezamenlijk programma opstellen wat nu voor u ligt. Voorliggend programma is voor de periode 2021-2024 waarin de inhoudelijke doelstellingen, doelgroepen en thema's staan beschreven. Aanvullend op dit programma is er een regionale samenwerkingagenda opgesteld.

Het regionaal programma heeft tot doel om te lage basisvaardigheden onder volwassenen in de regio aan te pakken door het bieden van een passend aanbod op het gebied van taal, rekenen en digitale vaardigheden. Het beschikken over voldoende basisvaardigheden draagt bij aan de zelfstandigheid en zelfredzaamheid van inwoners en voorkomt maatschappelijke kosten. Met dit regionale programma voldoen we daarnaast aan de wettelijke verplichting om te zorgen voor voldoende kwaliteit en continuïteit van het educatieve aanbod, een goede spreiding van de educatie in de regio, bekendheid voor inwoners en duidelijkheid voor de aanbieders.

3.2 Doelstellingen

Net als afgelopen jaren is het uitgangspunt van het programma dat iedere gemeente de vrijheid heeft om het lokale aanbod zodanig te organiseren dat het past bij de lokale vraag. Onze doelstellingen hierbij zijn:

Inwoners van Zuid-Kennemerland en IJmond beschikken over voldoende basisvaardigheden om mee te kunnen doen in de samenleving. Hiervoor gaan we:

- Meer inwoners met te lage basisvaardigheden bereiken;
- Meer passend educatief aanbod beschikbaar stellen op basis van de behoefte en mogelijkheden.

3.3 Doelgroepen

We onderscheiden de volgende prioritaire doelgroepen in willekeurige volgorde:

- Jongvolwassenen zonder beroeps- of startkwalificatie en in kwetsbare posities (18-27 jaar);
- Ouders van kinderen tot en met de basisschoolleeftijd¹;
- Inwoners met een uitkering van de gemeente of het UWV;
- Inwoners met een zwakke positie op de arbeidsmarkt, zoals:
 - o (Ex-)werkenden die om- en bijgeschoold moeten worden;
 - o Ex-inburgeraars;
 - o Inwoners in kwetsbare sectoren en met flexcontracten.

3.4 Thematisch werken

We gaan aanbod thematisch organiseren aan de hand van de volgende thema's:

1. Gezondheid en vitaliteit;
2. Financiën;
3. Opvoeding en school;
4. Werk;
 - a. Werkgeversaanpak;
 - b. Empowerment.

Daarnaast ondersteunen we de gemeentelijke aanpak die ervoor te zorgt dat onze communicatie en dienstverlening duidelijk is voor inwoners. We maken afspraken met onze partners over bewustwording, het signaleren en het doorverwijzen van inwoners met lage basisvaardigheden.

¹ We houden hierbij rekening met de VVE criteria

3.5 Regionale samenwerkingsagenda

Aanvullend op het lokale aanbod willen we samenwerken door middel van de regionale samenwerkingsagenda op de volgende vier punten:

- Bereik NT1-ers;
- Bereik jongvolwassenen en ouders;
- Herijking aanbod op basis van de ervaringen van de deelnemers
- Monitoring bereik, kwaliteit en impact

Nadere uitwerking hiervan vindt de komende periode plaats.

3.6 Budget

In de periode 2020-2024 ontvangen we twee typen uitkeringen vanuit het Rijk:

1. *Doel specifieke uitkering.* Het geld is voor het aanbod volwasseneducatie (18+) en voor niet-inburgeringsplichtigen. Dit is geoormerkt geld.
2. *Decentralisatie uitkering.* Vanaf 2020 ontvangt de contactgemeente Haarlem deze uitkering jaarlijks. Het geld is bedoeld voor de regiefunctie en zijn daarnaast een bijdrage voor het bereiken van de doelstellingen die met het Rijk zijn afgesproken

De specifieke uitkering (ruim € 1.150.000) dient Haarlem in de gehele regio in te zetten op basis van een plan met voldoende regionaal draagvlak. De uitkering wordt jaarlijks door het Rijk verdeeld naar objectieve criteria zoals het aantal inwoners, het percentage bijstandsgerechtigden enz. per gemeente. Deze gelden worden gebruikt voor de inkoop van formele educatietrajecten en voor de subsidiering van non-formele educatietrajecten.

In aanvulling op de doel specifieke uitkering zijn er vanaf 2020 decentralisatie 'gelden': circa € 129.000 per jaar. Deze middelen mag Haarlem inzetten voor het voeren van de regie en het implementeren van de afspraken die met het Rijk zijn gemaakt. Dit betekent onder andere het monitoren van de deelname aan educatietrajecten en de impact die dit heeft op de deelnemers, het invoeren van een kwaliteitssysteem voor de non formele aanbieders.

Jaarlijks wordt de doelspecifieke uitkering van het Rijk verantwoord. Daarnaast is met het Rijk afgesproken dat de contactgemeente (Haarlem) elk jaar aan het Rijk rapporteert over de implementatie van de bestuursafspraken, na vaststelling hiervan door de gemeenteraad. Dit is een nieuwe taak.

3.7 Besluitvorming

Het programma en de bijbehorende samenwerkingsagenda staan geagendeerd voor het Portefeuillehouders overleg RBL Leerpolein (waaronder RMC) van de regio. Na vaststelling van het programma door het College van de gemeente Haarlem begint de inkoop van het formele educatieaanbod in 2021. Met onze lokale partners maken we lokale subsidie afspraken aan de hand van een nog op te stellen verordening.

3.8 Kanttekening

Nog niet alle informatie over de vervolgaanpak van laaggeletterdheid is bekend omdat de VNG de bestuurlijke afspraken heeft opgeschort. Het Rijk is nog met de VNG en de contactgemeenten in gesprek hierover. Duidelijkheid wordt medio november verwacht.

Hieronder ziet u een schematische samenvatting van het regionale meerjarenplan.

Inwoners van Zuid-Kennemerland en IJmond beschikken over voldoende basisvaardigheden om mee te kunnen doen in de samenleving

De volgende doelgroepen met te lage basisvaardigheden bereiken wij meer in 2020-2024:

NT1-ers

Jongvolwassenen zonder start- of beroepskwalificatie

Ouders met kinderen tot en met de basisschoolleeftijd

Uitkerings - gerechtigden

Inwoners met een zwakke positie op de arbeidsmarkt

Ex-inburgeraars

Inwoners in kwetsbare sectoren en met flex contracten

(Ex-)werkenden die om- en bijschoold moeten worden

Met voldoende basisvaardigheden door meer passend educatief en participatief aanbod hebben zij meer kans op:

Gezondheid en vitaliteit

Financiën

Betrokkenheid bij opvoeden en school

Werk

En voorkomen wij aanzienlijke maatschappelijke kosten in de regio Zuid-Kennemerland en IJmond

Hoe is het om lage basisvaardigheden te hebben?

"Ik ben geen dag thuis gebleven. Altijd maar mijn best gedaan, ik was er altijd en ze waren gek met me. Maar je gaat trucjes ontwikkelen om te verbergen dat je niet kunt lezen en schrijven. Zogenaamd druk met iets anders bezig zijn, dingen uit je hoofd leren. Ik kende het hele magazine uit mijn hoofd bijvoorbeeld."

"Als je zegt dat je niet kan metselen gelooft iedereen je. Zeg je dat je niet kunt lezen vallen ze van hun stoel en verslijten de inwoners je voor gek. Je voelt het van binnen als men anders tegen je aankijkt. Ik maakte een reis door Afrika maar had hulp nodig met geld pinnen. Dan zak je door de grond als iemand zegt: 'dan moet die man niet zo'n reis boeken'."

Citaat bibliotheek medewerker

"Verbaal is T. heel sterk en hij heeft een fenomenaal geheugen. Hij leest door woorden te onthouden. In de IJmond blijkt dat 1 op de 9 inwoners laaggeletterd is, ook onder jongvolwassenen is dat een groot probleem. Want weet je, als je uit Somalië komt en je kunt niet lezen of schrijven word je daar niet op aangekeken. Maar als je je eigen taal niet beheerst dan gaat de schaamte, en dus het verbergen van je laaggeletterd zijn, een rol spelen."

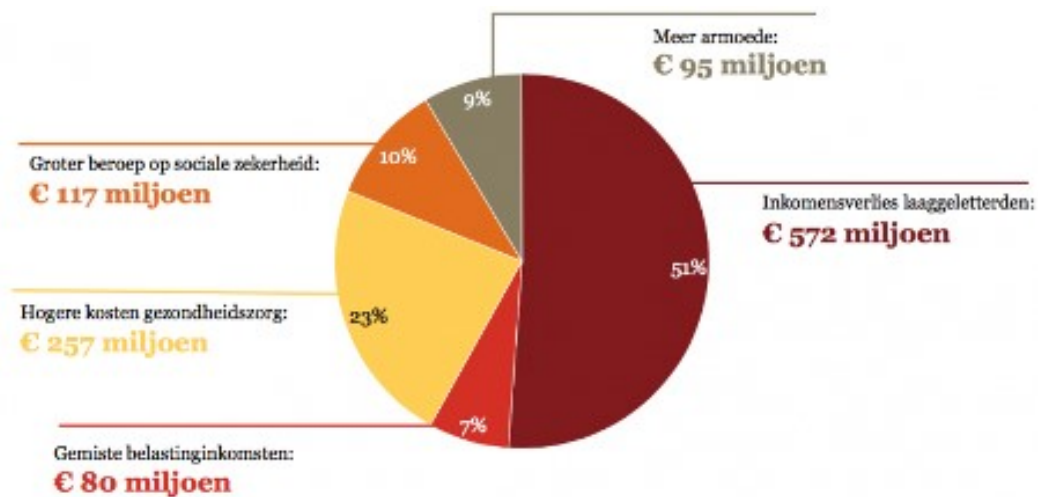
4 Maatschappelijke kosten te lage basisvaardigheden

In de huidige Nederlandse kenniseconomie raakt het onvermogen om goed te kunnen lezen, schrijven en/of rekenen direct aan de welvaart van inwoners. In Nederland zijn ongeveer 2,5 miljoen inwoners laaggeletterd.² De maatschappelijke kosten hiervan bedragen ongeveer € 1,13 miljard³ per jaar. Deze kosten komen voor rekening van de laaggeletterden zelf, de werkgevers, de zorgverzekeraars en de overheid, zie figuur 4. De kosten voor laaggeletterden (16-65 jaar) komen neer op €575 per jaar per persoon. Daarnaast kost het de overheid en de zorgverzekeraars €257 miljoen. Dit komt door:

- Extra ziekenhuisbezoek (€250 miljoen)
- Huisartsbezoek (€7 miljoen)

Bovendien kost het de overheid/maatschappij € 292 miljoen door:

- Gemiste belastinginkomsten (€ 80 miljoen)
- Meer bijstandsuitkeringen (€ 117 miljoen)
- Kosten rondom armoede (€117 miljoen)

Totale kosten laaggeletterdheid: €1,13 miljard per jaar

Laaggeletterden lopen door lagere taal- en rekenvaardigheden jaarlijks inkomen mis: €572⁴ miljoen. Bijna 100.000 inwoners leven in armoede door laaggeletterdheid, kosten hiervan bedragen € 95 miljoen. Omdat laaggeletterden moeilijker een baan kunnen vinden, komen zij vaker in de bijstand, dit kost ca. € 117 miljoen.

57% van de inwoners met lage basisvaardigheden heeft een betaalde baan waarvan een groot deel in de kwetsbare sectoren werkt zoals industrie (13,9%)⁵, bouw (12,7), horeca (9,5%) en handel (9,5%) werkt. Dit zijn sectoren waar hervormingen elkaar in snel tempo opvolgen door de coronacrisis en de digitalisering van de samenleving. Dit is dus een risico waarvan de effecten nog onbekend zijn.

Laaggeletterden hebben vaker een ongezonde levensstijl en gaan daardoor vaker naar de huisarts of naar het ziekenhuis: € 257 miljoen. 40%⁶ van hen ervaart daarnaast een matige tot slechte gezondheid.

² Algemene Rekenkamer, 2016

³ Cijfers gebaseerd op 2,5 miljoen laaggeletterden vanaf 16 jaar.

⁴ PWC 2018

⁵ SER 2020

⁶ Lezen en Schrijven, 2018

5 Laaggeletterdheid -oftewel te lage basisvaardigheden- neemt toe

Laaggeletterd -oftewel te lage basisvaardigheden- neemt toe in ons land en ook in onze regio. Om dit te duiden leest u in dit hoofdstuk achtereenvolgens over de volgende zaken:

1. Te lage basisvaardigheden een groeiend verschijnsel
2. Aanpak laaggeletterdheid in Zuid-Kennemerland en IJmond
3. De resultaten tot nu toe
 - a. Regionaal Taalakkoord
 - b. Taalhuizen de lokale spil
4. Aansluiting educatie en sociaal domein
5. Conclusies

5.1. Te lage basisvaardigheden een groeiend verschijnsel

Te lage basisvaardigheden is een groeiend verschijnsel (9,5% in 1995, 12 % heden⁷) in onze samenleving. Dit komt door 3 zaken:

1. Vergrijzing
2. Nieuwkomers
3. Jongvolwassenen met te lage basisvaardigheden van school

1.Vergrijzing

Nederland vergrijst en onder deze doelgroepen zijn laaggeletterden oververtegenwoordigd⁸. Daarnaast blijkt het dat cognitieve vermogens gedurende de levensloop met 1 onderwijsniveau dalen.⁹ Dit staat nog los van de problemen die ouderen ervaren door de digitalisering van informatie.

2.Nieuwkomers

Uit cijfers van DUO blijkt dat tussen 2013-2018 3000 nieuwkomers nooit geslaagd zijn voor hun inburgeringsexamen en ontheffing hebben gekregen. Met de komst van de Wet inburgering naar gemeenten een belangrijke ontwikkeling om aandacht voor te hebben.

3.Jongvolwassenen

Jongvolwassenen verlaten steeds vaker met te lage basisvaardigheden (24%) de school, stromen uit zonder diploma (8%) en er is een hogere uitval. Uit recent onderzoek¹⁰ blijkt dat 24% van de 15-jarige jongvolwassenen functioneel analfabeet¹¹ is, dat 60% alleen leest als het moet en dat 40% lezen tijdverspilling vindt. Van de 15-jarigen vindt 1 op de 3 zichzelf geen goede lezer. 18% van de 15-jarigen heeft een leesniveau waarbij zij een verhoogd risico lopen om op latere leeftijd 'laaggeletterd' te worden¹². Veel jongvolwassenen begrijpen alleen nog teksten van maximaal 140 karakters als gevolg van het gebruik van social media. Nederland scoort hiermee voor het eerst lager dan alle andere landen¹³ (OECD2019d).

Voor een goede deelname aan de maatschappij is het belangrijk om nu in te grijpen en de groei van inwoners inwoners met te lage basisvaardigheden in te perken! Dit kan alleen als we onze inspanningen voor zowel het volwassenonderwijs als het jeugdonderwijs bundelen en onverminderd sterk inzetten op het voorkomen van schooluitval en investeren in het verwerven van basisvaardigheden.

5.2. Aanpak laaggeletterdheid in Zuid-Kennemerland en IJmond

Ook in onze regio Zuid-Kennemerland en IJmond groeit het aantal inwoners met te lage basisvaardigheden. Voor de aanpak van de laaggeletterdheid krijgt Haarlem een specifieke WEB uitkering van ruim € 1.150.000

⁷ Geletterdheid in Zicht, 2020

⁸ Buisman et al, 2013

⁹ Buisman et al, 2013

¹⁰ De Staat van het Onderwijs 2020

¹¹ Dit betekent dat ze een bijsluiters of een brief van school of de overheid niet goed begrijpen

¹² Feiten en cijfers laaggeletterdheid, Stichting Lezen en Schrijven, Maastricht University, 2018

¹³ De Staat van het Onderwijs 2020

voor de uitvoering van educatie voor niet inburgeringsplichtige volwassenen in onze arbeidsmarkt regio Zuid-Kennemerland en IJmond. Volgens 'Geletterdheid in zicht' heeft in de regio tussen de 4-10 % van de inwoners tussen de 16 en 65 jaar lage basisvaardigheden. In Haarlem gaat het om circa 9%¹⁴ van de inwoners tussen de 16 en 65 jaar. In Bloemendaal, Heemstede en Zandvoort om 4%. In Beverwijk, Heemskerk en Velsen respectievelijk 8%, 8% en 10%. Onze regio scoort daarmee onder het landelijk gemiddelde van 12% maar een percentage van gemiddeld 9% is nog steeds zeer zorgelijk.

Tot 2015 werden de rijksmiddelen ingezet voor de formele (niet-diplomagerichte) educatie. Door wijzigingen van de WEB verandert de volwasseneneducatie. De diplomagerichte educatie is aanbesteed en er komt er meer ruimte niet-diploma gerichte educatie (non-formele educatie). Dit aanbod richt zich vooral op participatie en zelfredzaamheid. Voorbeelden hiervan zijn een taalcursus bij een vrijwilligersorganisatie of een 'omgaan met geld' traject bij een welzijnsaanbieder. De niet diploma gerichte trajecten, veelal lokaal uitgevoerd, worden via subsidie gefaciliteerd. Voor beide vormen van educatie hanteren we de wettelijk voorgeschreven verplichte eindtermen. In onze regio gaat 80% van het budget naar de formele educatie en 20% naar non-formele trajecten. Het NOVA college verzorgt het formele aanbod.

In 2019 werden ruim 1300 cursussen op het gebied van taal en rekenen gegeven. Ruim 60% daarvan bestaat uit diploma gerichte trajecten. De overige trajecten worden door uiteenlopende organisaties gegeven. Zie bijlage 4 voor een overzicht van het huidige aanbod en het aantal deelnemers. Zie het grijze kader verderop in dit hoofdstuk waarin we een aantal succesvolle projecten en goede voorbeelden beschrijven.

5.3. Onze partners

Onze partners verzorgen het educatieve aanbod zowel regionaal als ook lokaal. Het gaat om de bibliotheken, educatieve aanbieders zoals het NOVA college maar ook om welzijnspartijen en vrijwilligersorganisaties. Zij doen dit ieder vanuit hun eigen expertise. Zij zorgen ervoor dat we inwoners met lage basisvaardigheden vinden en stimuleren hen om te ontwikkelen en te leren. Zodat deze inwoners beter kunnen meedoen in de samenleving. Wij vroegen hen ook naar kansen voor de nieuwe aanpak voor het voorkomen van lage basisvaardigheden op basis van hun ervaringen tot nu toe. Zij gaven ons op hoofdlijnen het volgende mee:

- Blijf investeren in doelgroepen zoals de kwetsbare groep in de bijstand en ouders en de jongvolwassenen;
- Investeer in het bereiken van de inwoners op de vindplaatsen, zoals bij loketten, buurthuizen enz.;
- Zorg voor een thematisch aanbod waarbinnen gecombineerd aanbod mogelijk is van zowel informeel, non formeel als formeel leren;
- Zorg voor voldoende inhoudelijke expertise binnen het taalnetwerk IJmond en het basisvaardighedenennetwerk van Zuid-Kennemerland;
- Faciliteer partners zodat partijen elkaar beter leren kennen

U zult hun inbreng teruglezen in de aanpak die we schetsen in het volgende hoofdstuk. De komende periode zullen we in gesprek met onze partners de aandachtspunten oppakken. Dit geldt ook voor de ondersteuning en inzet vanuit Stichting Lezen en Schrijven. Voor meer informatie zie bijlage 1.

Succesvolle praktijkvoorbeelden:

a. Zelfredzaamheidsgroepen

De zelfredzaamheidsgroepen maken onderdeel uit van een programma voor inwoners die langzaam leren. Het gaat om thematisch ingerichte trajecten waarbij de inwoners bezig zijn met wat zij zelf willen leren. Taal is daarbij een middel waarbij het vooral gaat om luisteren en spreken over levensgebieden zoals gezondheid, werk en opvoeding. Zij gaan op werkbezoek bijvoorbeeld de bibliotheek en er zijn gastsprekers van bijvoorbeeld het sociaal wijkteam. Zo krijgen ze meer zelfvertrouwen om zichzelf te presenteren en bij het maken van een brief of CV. Het doel is niet per se om aan het werk te gaan of een diploma te halen, maar door deze bemiddeling lukt dat toch vaak wel.

b. Leren en werken in de Zorg

Anderstaligen die geïnteresseerd zijn in een baan in de zorgsector krijgen de gelegenheid een voortraject 'Leren en Werken in de Zorg' te volgen. Zij volgen gedurende een half jaar lessen over de Nederlandse zorgcultuur, de vaktermen die gebruikt worden in de zorg en daarnaast wordt er stage gelopen. Na een succesvol voortraject kunnen ze starten met een beroepsopleiding Mbo-3. De student krijgt een baangarantie mits de opleiding en stage goed zijn doorlopen.

¹⁴ Geletterdheid in Zicht, 2020

c. Het Stap In programma (Heemskerk)

Het Stap In programma is succesvol omdat de interesses van de deelnemer leidend zijn bij wat hij/zij leert aan basisvaardigheden. Het doel is activering en het verbeteren van de basisvaardigheden is een middel waardoor zij meer gaan deelnemen aan de samenleving. Voorbeelden van leerwensen zijn: ik kan een tien-minuten-gesprek voeren met de leerkracht, ik begrijp een brief van school. Samen met een vrijwilliger oefent de deelnemer en daarnaast komen ze samen in een kleine groep. De deelnemer is gekoppeld aan de sociaal werker in de buurt zodat iemand in beeld blijft, ook als het traject is afgelopen.

5.4. Regionaal taalakkoord

In 2019 realiseerden we een regionaal Taalakkoord waarbij een groot aantal partijen de intentieovereenkomst ondertekenden om zich in te zetten voor de bestrijding van laaggeletterdheid. Zo ook een aantal gemeentelijke voorzieningen zoals het Leerplein. Belangrijkste speerpunten zijn het herkennen en doorverwijzen van laaggeletterden, het verbeteren van de toeleiding en het versterken van het non-formele aanbod. Belangrijkste doelgroepen waren uitkeringsgerechtigden en jongvolwassenen zonder start- of beroepskwalificatie tot 27 jaar, inwoners met een laag inkomen en een kwetsbare positie op de arbeidsmarkt en ouders van kinderen (0-6 jaar) met een VVE indicatie.

5.5. Conclusies: verbreden samenwerking en meer investeren in preventie

In onze arbeidsmarktregio werken we goed samen met gemeenten en partners. Er is een start gemaakt met het scholen van professionals in het herkennen van de problematiek en doorverwijzen. De komende periode is er echter doorlopend aandacht nodig voor deze kennis bij professionals. Het aanbod is op het gebied van formele (diploma gerichte) educatietrajecten is kwalitatief goed, met dit aanbod bereiken we vooral NT2-ers. Er is nog geen landelijk of regionaal kwaliteitssysteem voor de non-formele educatie opgezet. De resultaten zijn goed voor zover we dit inzichtelijk hebben. Wat we nog onvoldoende weten is of de deelnemers hierdoor beter kunnen meedoen in de samenleving en wat de impact is van de educatie op diverse levensterreinen. We bereiken de NT1 doelgroep onvoldoende gezien de landelijk bekende cijfers. De partners vragen om meer samenwerking voor deze doelgroep in het bijzonder en dan vooral rondom thema's en met combinatie trajecten. Het is een kans om te investeren in deze groep inwoners, vanuit de verschillende beleidsterreinen zoals onderwijs en vanuit de sociale basis. Samen kunnen we ervoor zorgen dat zo weinig mogelijk (liefst geen) jongvolwassenen met te lage basisvaardigheden het onderwijs verlaten. En er daarnaast voor zorgen dat volwassenen zich ook op latere leeftijd door blijven ontwikkelen. Zodat ook zij kunnen blijven meedoen in de samenleving.

6 Regionaal programma Verbeteren basisvaardigheden Zuid-Kennemerland en IJmond 2020-2024

De gemeenten willen met dit 'Regionaal programma basisvaardigheden Zuid-Kennemerland en IJmond' voor de komende vier jaar een impuls geven aan het verbeteren van de basisvaardigheden voor de inwoners van onze regio. In dit hoofdstuk leest u over het volgende:

1. Aanleiding om te komen tot een nieuw regionaal programma
 - a. Van volwasseneducatie naar een Leven lang leren.
2. De visie;
3. Doelstellingen van de gemeenten;
4. Doelgroepen;
5. Hoe de aanpak eruit ziet.

6.1. De aanleiding: Bestuursafspraken Basisvaardigheden 2020-2024 van het Rijk en de VNG

In 2019 maakten de Ministeries van OCW, VWS, SZW en BZK samen met de VNG bestuurlijke afspraken. Deze afspraken tussen de Ministeries en de gemeenten gaan over de volgende doelen:

- Meer inwoners bereiken met extra aandacht voor inwoners die Nederlands als eerste taal gebruiken (zogenoemde NT1-ers);
- Meer samenwerken met organisaties en bedrijven om het bereik te vergroten;
- Bewaken van de kwaliteit van de cursussen;
- Beste werkwijzen uitwisselen over het vinden, adviseren en motiveren van inwoners met lage basisvaardigheden;
- Betere aansluiting met het sociaal domein;
- Meten van bereik en resultaten.

Om dit te bereiken krijgt de contactgemeente Haarlem aanvullende middelen om extra taken uit te voeren en om regie te voeren voor de regio. Deze gemeente is hiervoor eindverantwoordelijk. Het gaat om de volgende taken:

- *Regionaal programma aanpak basisvaardigheden.* In dit programma beschrijven de gemeenten hoe zij bovenstaande doelen gaan bereiken waarbij de gemeente Haarlem de pen voert. Het voorliggende plan beschrijft onze aanpak;
- *Monitoring.* Haarlem levert gegevens aan voor het landelijke monitoringssysteem met behulp van de educatieve partners;
- *Kwaliteitssysteem.* Contactgemeenten (Haarlem) zijn verantwoordelijk voor de kwaliteit van het non-formele aanbod in hun regio. Hiervoor wordt momenteel een landelijk kwaliteitssysteem ontwikkeld dat de gemeente moet gaan implementeren;
- *Regievoeren.* Deze coördinerende taak vraagt extra inzet vanuit de contactgemeente Haarlem.

Op moment van schrijven hebben de gemeenten met de VNG de bestuurlijke afspraken opgeschort in afwachting van nadere afspraken met het Rijk. De gemeenten van onze regio kiezen ervoor door te gaan met het opstellen van een nieuw regionaal programma. Daarnaast gaan de lopende educatieve activiteiten natuurlijk door in onze regio.

Daarnaast zijn er andere ontwikkelingen die de komende periode in samenhang kunnen worden opgepakt, zoals de komst van de Wet Inburgering naar de gemeenten in 2021. We verkennen de samenwerking hierop. In elk geval willen we er voor zorgen dat er een soepele overgang is voor de inwoners die zijn of haar inburgeringsdiploma heeft gehaald maar toch nog extra educatieve ondersteuning nodig heeft om maatschappelijk goed te functioneren. Zie voor meer informatie over deze wet bijlage 3.

6.2. Van volwasseneducatie naar een Leven lang leren

De noodzaak om te investeren in voldoende basisvaardigheden voor inwoners is urgenter dan ooit om te kunnen blijven meedoen op de arbeidsmarkt bijvoorbeeld. De Wetenschappelijke Raad voor Regeringsbeleid (WRR) houdt hiervoor in haar advies 'Het betere werk' in een pleidooi voor om- en bijscholing. De Sociaal

Economische Raad (SER) vindt dat iedereen zich moet blijven ontwikkelen om de veranderende samenleving te kunnen bijhouden. Het kabinet nam dit advies over in verschillende Kamerbrieven over de volwasseneducatie en het beroepsonderwijs¹⁵. Een Leven lang leren stelt inwoners in staat om onder veranderende omstandigheden te kunnen blijven meedoen zoals nu nodig door de crisis bijvoorbeeld. Daarnaast pleit de SER voor preventie en het voorkomen van lage basisvaardigheden bij (jong)volwassenen. De gemeenten van Zuid-Kennemerland en IJmond staan voor het recht op onderwijs en passend leer(werk)aanbod voor elke jongere¹⁶. Gezien van het feit dat jongvolwassenen steeds vaker te lage basisvaardigheden hebben willen de gemeenten zowel investeren in het volwassenen onderwijs, in aansluiting op de onderwijsvisies van (bijvoorbeeld de leerplicht). Hiervoor hebben wij de volgende visie geformuleerd.

6.3. Onze visie: iedereen de kans om mee te doen

Voldoende basisvaardigheden zijn een noodzakelijke voorwaarde voor inwoners om zich te kunnen aanpassen aan de sociale, mentale en fysieke uitdagingen van het leven¹⁷. De maatschappij verandert snel en dit betekent dat inwoners zich moeten blijven ontwikkelen om regie te kunnen (blijven) voeren over hun leven. Dat begint met het beheersen van de basisvaardigheden: lezen, schrijven, spreken, luisteren, rekenen en digitale vaardigheden. Deze vaardigheden zijn onmisbaar om informatie te begrijpen, te verwerken er iets mee te doen. Zoals een formulier invullen, een recept begrijpen of een bankpas gebruiken. Daarom investeren de gemeenten van Zuid-Kennemerland en IJmond in het versterken van basisvaardigheden van de inwoners die dat nodig hebben. Wij bieden mogelijkheden om te leren en stellen waar mogelijk de mogelijkheden van elk individu centraal. Hieronder beschrijven we onze doelstellingen voor de komende vier jaar.

6.4. Doelstellingen: meer inwoners bereiken en meer aanbod op basis van behoefte en mogelijkheden

We richten ons de komende vier jaar op twee doelstellingen voor de regio. Uitwerking van de doelstellingen vindt u in de regionale samenwerkingsagenda en bij de lokale beschrijvingen. Onderdeel van de aanpak is het jaarlijks evalueren van de resultaten en het uitvoeren van lokale jaarplannen. Onze doelstellingen zijn de volgende:

Inwoners van Zuid-Kennemerland en IJmond beschikken over voldoende basisvaardigheden om mee te kunnen doen in de samenleving. Hiervoor gaan we:

- Meer inwoners met te lage basisvaardigheden bereiken;
- Meer passend educatief aanbod beschikbaar stellen op basis van de behoefte en mogelijkheden.

6.4.1. Meer inwoners met te lage basisvaardigheden bereiken;

- Wij richten ons op inwoners met beperkte basisvaardigheden onder het niveau B1 voor inwoners met Nederlands als tweede taal en onder niveau 2F voor inwoners die het Nederlands als moedertaal hebben.¹⁸
- We werven ervaringsdeskundigen om hun advies te horen en voorlichting te laten geven;
- We ondersteunen en trainen professionals verder zodat ze inwoners met lage basisvaardigheden herkennen en ze te helpen met hun leervraag formuleren;

6.4.2. Meer passend educatief aanbod op basis van de behoefte en mogelijkheden;

- We weten wat de behoeftes van de inwoners zijn en helpen ze desgewenst met het uitspreken ervan;
- We zorgen voor laagdrempelige toegang tot thematisch aanbod waarbij taalverbetering het middel is;
- We laten educatieve trajecten uitvoeren onder toezicht van gediplomeerde professionals;
- We vinden dat getrainde vrijwilligers noodzakelijk zijn bij de educatieve ontwikkeling van inwoners.

¹⁵ SER 2018, 2019, 2020

¹⁶ Zie hiervoor ook de nota Vervolgaanpak Voortijdige Schooluitval van jongvolwassenen 2019 t/m 2022

¹⁷ Positieve gezondheid volgens Machteld Huber.

¹⁸ NT2, B1 en NT1 2F. Als je op deze niveaus zit, heb je voldoende basisvaardigheden om mee te kunnen doen

6.5. Doelgroepen

De doelgroep bestaat uit niet-inburgeringsplichtige inwoners vanaf 18 jaar met basisvaardigheden onder het startkwalificatie niveau. We onderscheiden daarbij inwoners met Nederlands als moedertaal (NT1) en anderstaligen (NT2). Binnen deze groepen is het leervermogen, de leerbehoefte en de motivatie verschillend. De middelen die tot onze beschikking staan zijn onvoldoende om iedereen een aanbod aan te kunnen bieden. We moeten daarom prioriteren. De volgende groepen krijgen voorrang bij het formele onderwijs. Er is geen hiërarchische volgorde. Deze inwoners kunnen zowel NT1-er als NT2-er zijn:

- Jongvolwassenen zonder start- of beroepskwalificatie en in een kwetsbare posities (18-27 jaar);
- Ouders van kinderen tot en met de basisschoolleeftijd¹⁹;
- Inwoners met een uitkering van de gemeente of het UWV;
- Inwoners met een zwakke positie op de arbeidsmarkt, zoals:
 - (Ex-)werkers die verplicht om- en bijgeschoold moeten worden;
 - Ex-inburgeraars;
 - Inwoners in kwetsbare sectoren en met flexcontracten.

Wanneer de ruimte er is staan de middelen ook ter beschikking voor de overige inwoners met te lage basisvaardigheden, waarbij het investeren in digi vaardigheden voorop staat. Hieronder beschrijven we op hoofdlijnen wat we doen voor de geprioriteerde groepen.

6.5.1 Jongvolwassenen zonder start- of beroepskwalificatie

Deze jongvolwassenen (18-27 jaar) hebben meer kans op werkloosheid en kunnen nu, maar ook op latere leeftijd, sneller werkloos raken of in andere problemen verzeild raken. In principe heeft iedere jongere recht op een passend scholingsaanbod. Door dit aanbod kan een jongere zich optimaal ontwikkelen, participeren in de samenleving en deelnemen op de arbeidsmarkt. We investeren verder in een samenhangende regionale aanpak. Zie hiervoor de regionale samenwerkingsagenda.

Citaat deelnemer

“Ik heb gevochten tegen mijn oude school. We kregen geen lessen. Ze reden de tv de klas in. Ik wilde heel graag les maar ik kreeg het niet. Ik had alleen maar ruzie. Ze zeiden ‘als je een dubbeltje bent dan zul je nooit een kwartje worden’.”

6.5.2 Ouders van kinderen tot en met de basisschoolleeftijd

Sommige ouders beheersen de taal onvoldoende, waardoor hun kinderen een groter risico hebben op een taalachterstand. We investeren verder in een samenhangende regionale aanpak voor deze doelgroep. Zie hiervoor de regionale samenwerkingsagenda.

Citaat jeugdwerker

“De psycholoog van het kind tipte mij over een moeder. Ik bellen om haar te spreken. Ik moest de vullingen uit mijn kiezen kletsen om af te spreken met deze mevrouw. Ik hield haar voor dat ze kon afspreken waar ze maar wilde, thuis, in het park of op kantoor bij ons. Maar ze was zo angstig. Zo angstig dat het naar buiten zou komen dat ze niet kon lezen en schrijven. Nu was ze zo ver en in een fase dat ze haar leven opnieuw op orde wilde krijgen. Uiteindelijk ging ze praten. Maar ze vond het zo eng. En het kostte zoveel tijd om vertrouwen te winnen. Als je echt iets wilt bereiken met deze inwoners moet je investeren in tijd en vertrouwen opbouwen.”

6.5.3 Uitkeringsgerechtigden

We investeren in deze doelgroep zodat ze deel kunnen blijven nemen aan de samenleving en waar mogelijk (opnieuw) aan de arbeidsmarkt. We onderzoeken bij of het verbeteren van de basisvaardigheden onderdeel kan uitmaken van het ondersteuningsaanbod.

¹⁹ We houden hierbij rekening met de VVE criteria

Citaat deelnemer

“Het leren is goed voor je ontwikkeling en het is goed om te leren, want je kunt beter uit je woorden komen. En je kunt beter sollicitatiebrieven schrijven en gesprekken voeren. En omdat het beter wordt, krijg je meer zelfvertrouwen. En dan praat je ook makkelijker over wat je denkt en voelt met andere inwoners.”

6.5.4 Inwoners met een zwakke positie op de arbeidsmarkt

Om te voorkomen dat inwoners met een zwakke positie op de arbeidsmarkt (langdurig) werkloos raken, investeren we in het verbeteren van hun basisvaardigheden, onder andere in samenwerking met de werkgevers, het WerkgeversServicePunt en Leren en Werken van de regio en de ondertekenaars van het Taalakkoord. In het geval inwoners uit onze regio elders werken en daar mee kunnen doen aan het versterken van hun basisvaardigheden proberen we daarop aan te sluiten. Dit geldt ook in het geval inwoners elders wonen en hier in de regio werken.

Citaat sociaal werker

“Inwoners hebben onderweg hun vaardigheden verloren. Als de basis niet goed is dan gebeurt dit gewoon. En dan is het heel belangrijk om alsnog de basis op orde te krijgen en om inwoners te verleiden om weer te gaan leren. Ook al hebben ze er hele slechte ervaringen mee. En het moet dan vooral niet teveel op school lijken. Anders haken ze weer af.”

Onder de hier boven genoemde doelgroepen vallen ook de zogeheten ‘NT1-ers’. Deze inwoners ervaren vaak schaamte vanwege hun lage basisvaardigheden. Voor deze groepen ontwikkelen we een aparte aanpak, zie hiervoor de regionale samenwerkingsagenda.

Om deze inwoners te bereiken richten we ons op de thema’s die de inwoners zelf graag willen aanpakken. Onderdeel van die thema’s kunnen taal-, reken- of digitale activiteiten zijn. Hierover meer in de volgende paragraaf.

Citaat docent

“T. komt één keer per week drie kwartier. Ze schrijft dan een gedicht over uit een boekje en daarna praten zij en ik er samen over. Ze vindt het schrijven leuk om te doen. En ze vindt het ook leuk om een gedicht te schrijven. Een verhaaltje schrijven is ook goed als het maar niet zo lang is. Zelf iets verzinnen vindt ze te moeilijk. Ze vertelt erover thuis en dan krijgt zij positieve feedback. Ze schrijft ook weleens thuis in haar agenda over haar belevenissen overdag. Ze vindt dat het schrijven goed gaat. Ze heeft er ook veel plezier in. Ze vindt het leuk genoeg om nog een tijdje te blijven doen.”

6.6. Thema gericht werken

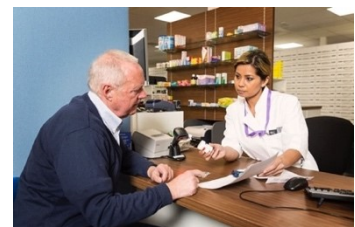
De afgelopen jaren leerden we over de doelgroepen van hoofdstuk 5 dat zij problemen kunnen ervaren op één of meerdere leefgebieden. Onze partners adviseren ons dan ook om juist die leefgebieden centraal te stellen in de aanpak. Het gaat om de volgende leefgebieden:

- Gezondheid en vitaliteit
- Financiën
- Opvoeding en school
- Omscholing en werk
 - Werkgeversaanpak
 - Empowerment

Hieronder lichten we activiteiten binnen de thema’s toe. De gemeenten kiezen zelf waar het lokale accent ligt en wat realistisch en haalbaar is. Nadere uitwerking volgt dan medio 2021.

6.6.1. Gezondheid en vitaliteit

Informatie over gezondheid en vitaliteit moet voor iedereen toegankelijk en begrijpelijk zijn. Dat is nu nog niet het geval. Daarom investeren we in bewustwording bij intermediairs, zodat zij in hun communicatie rekening houden hiermee en we betrekken organisaties bij onze Taalnetwerken. Daarnaast investeren we in aanbod dat de gezondheidsvaardigheden vergroot, zoals het programma ‘Voel je goed’.

Praktijkvoorbeeld Voel je goed

Dit is een programma voor inwoners met lage basisvaardigheden die willen werken aan een gezonder gewicht, en daarnaast moeite hebben met taal (en daardoor het verwerken van informatie). Door de combinatie van beweegadvies door een diëtist en lessen van een vrijwilliger over gezonder eten volgt een positieve verandering in leefstijl van de deelnemers. Dit programma start in diverse gemeenten in de regio.

6.6.2. Financiën

Armoede, schulden en lage basisvaardigheden gaan hand in hand. De gemeenten en Taalnetwerken investeren in het bereiken van inwoners die schulden hebben en in het signaleren van problemen door te lage basisvaardigheden bij inwoners die bij het taalnetwerk in beeld zijn. Zo kan naar elkaar worden doorverwezen. Bij signalering verwijzen we inwoners door naar passend aanbod zoals bijvoorbeeld Voor 't zelfde geld. Daarnaast zetten we ervaringsdeskundigen in die kunnen ondersteunen in het bespreekbaar maken van de problemen.

Citaat deelnemer

"Het is makkelijker geworden om boodschappen te doen omdat ik rekenen oefen. Ik pin nu echt heel vaak in plaats van dat ik contant betaal. Daardoor ga ik minder besteden. Want alles gaat duurder worden door de corona natuurlijk."

6.6.3. Opvoeding en school

Alle ouders willen het beste voor hun kind. Het voorkomen van lage basisvaardigheden bij kinderen begint bij de ouders. Door ouders/opvoeders educatief te ondersteunen kunnen ze gemakkelijker voorlezen en helpen met andere schoolzaken van hun kinderen. Dit thema werken we uit in de regionale samenwerkingsagenda in een samenhangende preventieve aanpak. Dit combineren we met de lopende inzet rondom het voorkomen van voortijdig schoolverlaten en de maatregelen en het aanbod van de regionale RMC-structuur van coördinatie- en meldpunten voor dreigende schooluitval. Het aanbod voor het versterken van basisvaardigheden is hier aanvullend op.

6.6.4. (Om)scholing en werk

Als gevolg van de coronacrisis neemt het aantal werkzoekenden toe. Inwoners uit de kwetsbare sectoren zoals de cultuur, horeca en recreatie nemen deel aan trajecten voor omscholing in overleg met de arbeidspartners. Een aantal van hen kan ook baat hebben bij taal-, reken- en digitale scholing. Daarnaast kijken we ook voor extra educatief aanbod naar inwoners die verplichte bijscholing nodig hebben.

6.6.4.1 Werkgeversaanpak

We willen het bewustzijn vergroten bij werkgevers en hen duidelijk maken welke problemen lage basisvaardigheden veroorzaken. En hen verleiden om te investeren in aanbod voor hun werknemers.

Citaat deelnemer

"Het schrijven gaat nu beter. En ik kan zinnen maken. En feedback geven op mijn collega schoonmaker."

6.6.4.2 Empowerment

De afgelopen periode deden we goede ervaringen op met projecten zoals Stap In waarbij het versterken van basisvaardigheden in combinatie met participatie centraal staan om aansluiting te vinden bij de arbeidsmarkt. We gaan hiermee door en onderzoeken of dit aanbod aanvullend kan zijn voor jongvolwassenen naast de maatregelen en het aanbod vanuit Voortijdige Schooluitval.

Citaat docent

"De deelnemers zijn blij om gesprekken te voeren, want het gaat niet alleen om het lesgeven maar ook omgaan met het leven zelf. Natuurlijk zijn ze ook bezig met lezen en schrijven maar dan wel gericht op de inhoud van alledag. De deelnemers bepalen daarom zelf wat ze leren en hoe ze dat doen. Dan werkt het en anders niet. Ze moeten het gevoel hebben dat ze er ook echt wat aan hebben."

Uit de gesprekken bleek ook hoe belangrijk de rol van de gemeente zelf is om inwoners met lage basisvaardigheden te bereiken. Wij willen toegankelijker zijn voor deze inwoners in dienstverlening. We willen de volgende zaken aanpakken.

6.7. De eigen rol van de gemeente

De aanpak verbeteren basisvaardigheden kent twee kanten. Aan de ene kant is het belangrijk dat inwoners zijn toegerust met voldoende basisvaardigheden. Aan de andere kant is het belangrijk dat overheden en organisaties voldoende toegankelijk zijn. De gemeente is er voor elke inwoner en heeft daarnaast een voorbeeldfunctie. Haarlem en Zandvoort laten dat bijvoorbeeld zien in de nieuwe dienstverleningsvisie 2021-2024. De gemeente sluit daarnaast bijvoorbeeld ook aan bij de campagne 'Duidelijke Taal'.

6.7.1. Begrijpelijke communicatie

De gemeente heeft de ambitie om de communicatie toegankelijk en begrijpelijk te maken, bij voorkeur op B1 niveau. We verkennen de mogelijkheden van Beeldtaal²⁰ ter ondersteuning hiervan voor bijvoorbeeld het versturen van beeldbrieven. Ook zetten we ervaringsdeskundigen in om onze communicatie te laten beoordelen op toegankelijkheid en duidelijkheid.

6.7.2. Benutten van subsidie- en inkoopafspraken

We verkennen de mogelijkheden om bij de subsidieverstrekking en de inkoop voorwaarden te verbinden zodat meer organisaties meewerken aan het voorkomen en bestrijden van lage basisvaardigheden. Denk hierbij aan het toegankelijker maken van de eigen dienstverlening, investeren in bewustwording van het verborgen probleem, het signaleren ervan en het investeren in taalscholing van de eigen medewerkers.

Voor de periode 2021-2024 maken we daarnaast afspraken met Stichting Lezen en Schrijven over hun inzet in de regio.

6.7.3. Budget WEB

In de periode 2020-2024 ontvangen we twee typen uitkeringen vanuit het Rijk:

1. *Doel specifieke uitkering.* Het geld is voor het aanbod volwasseneducatie (18+) en voor niet-inburgeringsplichtigen. Dit is geoormerkt geld.
2. *Budgetten doel specifieke uitkering.* Jaarlijks ontvangt de contactgemeente Haarlem deze uitkering. En die is bedoeld voor de regiefunctie en het bereiken van de doelstellingen die met het Rijk zijn afgesproken

De doel specifieke uitkering dient Haarlem in de gehele regio in te zetten op basis van een plan met voldoende regionaal draagvlak. Jaarlijks wordt de besteding van de uitkering aan het Rijk verantwoord. Deze uitkering wordt jaarlijks door het Rijk verdeeld naar objectieve criteria zoals het aantal inwoners, het percentage bijstandsgerechtigden enz. per gemeente. In het geval van onderbesteding mag maximaal 25% worden overgeheveld naar het volgende jaar.

Het budget voor de doel specifieke uitkering ontvangt Haarlem vanaf 2020 voor haar regiefunctie en voor het halen van de doelstellingen zoals de VNG met het Rijk heeft afgesproken (zie paragraaf).

Het bedrag dat overblijft na aftrek van de kosten die Haarlem maakt voor de gehele regio, wordt verdeeld over de gemeenten volgens de verdeelsleutel die het Rijk gebruikt voor de verdeling van de WEB-gelden.

Kanttekening

Nog niet alle informatie over de vervolgaanpak van laaggeletterdheid is bekend omdat de VNG de bestuurlijke afspraken heeft opgeschort. Het Rijk is nog met de VNG en de contactgemeenten in gesprek hierover. Duidelijkheid wordt medio november verwacht.

Tot slot

U las het regionale meerjarenplan Aanpak verbeteren basisvaardigheden van de gemeenten van Zuid-Kennemerland en IJmond. De gemeenten streven er naar samen met hun partners meer inwoners met lage

²⁰ <https://beeldbank.gebruikercentraal.nl>

basisvaardigheden te bereiken en hen een passend aanbod aan te kunnen bieden. Zodat onze doelgroepen gemakkelijker/beter kunnen meedoen en zelf regie kunnen houden op leefgebieden zoals gezondheid, vitaliteit en betrokkenheid bij de opvoeding.

Een goede samenwerking met alle partners en inwoners uit de doelgroepen zelf is noodzakelijk voor de realisatie van onze doelstellingen. Om deze samenwerking te ondersteunen werken we een aparte regionale samenwerkingsagenda uit. Deze agenda is een werkdocument dat we jaarlijks aanpassen aan de actualiteiten. Wij kijken er naar uit om met onze doelgroepen en onze partners samen de Aanpak verbetering basisvaardigheden te versterken de komende jaren!

BIIJLAGE 1

Opbrengsten uit de gesprekken met onze partners

Om te komen tot het regionale plan spraken we, de gezamenlijke gemeenten met onze regionale en lokale partners en met collega's binnen de gemeenten. Het gaat om de volgende partijen:

- NOVA-college
- INTK
- Bibliotheek Zuid-Kennemerland
- Bibliotheek IJmond
- De taalhuizen
- Haarlem Effect
- Pluspunt
- Welschap Beverwijk en Heemskerk
- SPA
- Welzijn Velsen
- Pasmatch
- IJmond Werkt!
- Nel Groen, docent
- Coördinator Wijkteams Haarlem en Zandvoort
- Stichting Lezen en Schrijven
- Collega's met de volgende portefeuilles:
 - Sociaal domein
 - Inburgering
 - RMC
 - Onderwijs
 - Participatie/Werk en Inkomen
 - Arbeidsmarkt ontwikkeling

Al deze gesprekken leveren waardevolle inzichten op, waardoor we zijn gekomen tot de nieuwe aanpak. De belangrijkste naar aanleiding van de gesprekken met onze partners geven we hieronder puntsgewijs weer.

- Welzijnspartners bereiken de doelgroepen op de vindplaatsen en met camouflage aanbod en kunnen toeleiden naar professioneel taalaanbod
- Er is onvoldoende capaciteit om vast te stellen of iemand tot de doelgroep behoort
- Mensen vertrouwd maken en toeleiden aan aanbod kost veel tijd die er vaak niet is bij de professionals
- Aanbod en ondersteuningsstructuur verschilt per sub regio, wat prima is.
- Er kan meer aanbod komen gekoppeld aan leefgebieden en in het bijzonder aan vitaliteit en Positieve Gezondheid.
- Het werkt om een inhoudelijk expert (docent) binnen het taalnetwerk te hebben zoals in de IJmond.
- De expertise van de bibliotheken en professionele taalaanbieders is essentieel voor de kwaliteit van het aanbod en het bieden van maatwerk.
- Ruimte voor maatwerk is belangrijk net als het bieden van combinatietrajecten door non-formele organisaties waar naast het leren het activeren en participeren belangrijk is.
- Vrijwilligers zijn essentieel voor het laagdrempelig oefenen met de deelnemers maar het vrijwilligersbestand vergrijsst wel.
- Nu kan er veel omdat de vraag voor de formele educatie minder is dan de hiervoor ingekochte trajecten. Er worden inmiddels steeds meer mensen bereikt die tot de doelgroep behoren. Nu laten we bijvoorbeeld ook laaggeletterde arbeidsmigranten toe tot de formele educatie die niet tot een van de doelgroepen van ons regionaal plan behoren. Zij zullen in de toekomst zelf moeten zorgen voor hun scholing in het geval de vraag toeneemt.

- Het is belangrijk om meer informatie te hebben over de kwaliteit van het aanbod, maar we moeten extra registratie bureaucratie zoveel mogelijk vermijden.
- Het de wens om te werken met 'wat werkt principes' als dat kan,
- Het is de wens om van 16 of 20 weken naar meer weken aanbod te kunnen zodat deelnemers een beter resultaat behalen zonder tussentijdse toets.
- Digi-Sterk! kan een vindplaats worden voor de doelgroep bij de bibliotheek.
- Het is de wens om te komen tot vervolg aanbod na de training Stap In.
- We hebben een Taalakkoord waar nu niet veel gebeurt, dit kan een kans zijn in combinatie met een werkgeversaanpak.
- De NT1 doelgroep wordt bereikt en bediend in (delen van) de IJmond in Zuid-Kennemerland gebeurt dit nog niet structureel.
- Er moet aandacht blijven voor de kwetsbare groep in de bijstand en er moet ruimte komen voor de nieuwe werklozen vanwege de coronasituatie zoals jonge mannen met een eigen bedrijf.
- We zien dat de taalvaardigheid van pubers steeds slechter wordt waardoor we verwachten dat de doelgroep "jongvolwassenen" gaat toenemen als we geen actie ondernemen. Daarom moet er meer aandacht komen voor jongeren en hun ouders.
- Er kan meer aanbod komen voor ouders onder schooltijd van de basisschool door de samenwerking met deze scholen te intensiveren.
- Er is meer behoefte aan structureel digitaal aanbod naar aanleiding van de coronacrisis.
- Een professionele intake heeft de voorkeur.
- We zien mogelijkheden om veel meer professionals te trainen in het herkennen en doorverwijzen.
- Het kan een kans zijn om het NT2 aanbod aan te bieden aan inburgeraars.
- Het is de wens om aan de slag te gaan met de methode van Klasse! voor het werven van NT1-ers.
- Het is goed om elkaar beter te leren kennen en ook de expertise van ieder beter te leren kennen.
- De informatie vanuit gemeenten en de bibliotheken kan eenvoudiger worden gemaakt.
- De werving kunnen we gezamenlijk oppakken en leren wat werkt voor wie.
- Werken met mensen uit de doelgroep is een pré.
- Taalaanbod kan gecombineerd worden met re-integratietrajecten om mensen uit de bijstand te helpen.
- Bewustwording stimuleren bij de professionals in het sociaal domein en de schuldhelpverlening in het bijzonder.
- Bewustwording stimuleren bij gemeentelijke collega's en afdelingen.

BIJLAGE 2.

Educatief WEB bekostigt aanbod in Zuid-Kennemerland en IJmond voor meerderjarige niet-inburgeringsplichtigen

Activiteit	Doelgroep	Aantal cursisten	Aanbieders	Regionaal/ lokaal
NT 1 Formeel taalaanbod 0 naar 1F 1F naar 2F 2F naar 3F	Nederlandstaligen die het Nederlands onder het niveau 2F beheersen	3 ZK 2 IJM 5	Nova College	Regio
NT 2 Formeel taalaanbod 0 naar A1 A1 naar A2 A2 naar B1 B1 naar B2	Anderstaligen die het Nederlands onder niveau B1 beheersen	380 ZK 326 IJM 706	Nova College	Regio
NT 1 en NT 2 Formeel rekenaanbod 0-1F 1F naar 2F 2F naar 3F	Nederlands- én anderstaligen die hun rekenvaardigheden onder niveau 2F beheersen	35 ZK 22 IJM 57	Nova College	Regio
Van A2 naar B1 Formeel combi traject met stage in de zorg	Trajecten op maat t.b.v. cursisten Leren en werken in de zorg	16 ZK 3 IJM 19	Nova College	Regio
Versterken NI taal. Formeel traject	Tbv cursisten leren en werken in de zorg die een opleiding bij het MBO volgen	 19	Nova College	Regio
Non-formele trajecten taal-, reken-, en digitale vaardigheden	Trajecten 'Zelfredzaam met taal' t.b.v. langzaam lerende anderstaligen die hun basisvaardigheden willen verbeteren t.b.v. dagelijkse taken en bezigheden	 36 IJM	Nova College	IJmond
Non-formele trajecten taal-, reken-, en digitale vaardigheden	Trajecten 'Zelfredzaam met taal' t.b.v. langzaam lerende anderstaligen die hun basisvaardigheden willen verbeteren t.b.v. dagelijkse taken en bezigheden	 65 ZK	Nova College INTK Bureau Ad Appel	ZK
Non-formele NT2 lessen	Voor beginners, half gevorderden en gevorderden	 20 ZK	Taalschool Jacqueline Huigen	
Non-formele NT2 lessen	0-A1 A1-A2 A2-B1 B1-B2	 40 ZK	Taalschool van Stichting Studiefonds Plus	
Non-formele NT2 lessen	Anderstalige ouders van leerlingen van de basisschool	 14 HLM	Spaarnesant / Piramide school	
Non-formele NT2 lessen	NT2 , taalplein oefenaars, Taalsoos, spreekuren Schalkwijk, centrum, noord, UWV en Zandvoort	 80 ZK	Bibliotheek ZK	
Non-formele digitale cursussen		Nog niet gestart	Haarlem Effect/ Dock en bibliotheek ZK	
Non-formele NT2 lessen	Iedereen die z'n Nederlands wil verbeteren	25 ZK	Pluspunt Zandvoort	
Non-formeel NT1 en	Volwassenen die aan hun	75 VEL	St., Welzijn Velsen	

NT2, taal rekenen en digi	basisvaardigheden willen werken			
Non-formeel NT1 en NT2	Mensen die ingeburgerd zijn met een taalachterstand (laaggeletterd NT1 en 2) en een sociale en psychische beperking	35	Gem. Heemskerk / SPA / Welschap en MEE	
Non-formeel NT1 en NT2	Volwassenen die aan hun basisvaardigheden willen werken	64	St. Welzijn Beverwijk	
Non-formeel NT2	Anderstaligen met onvoldoende kennis van de NL taal	43	SPA Beverwijk	
		1303 totaal		

BIJLAGE 3.

Wet Inburgering

Op 1 januari 2021 treedt de stelselwijziging Inburgering in werking. Gemeenten zijn dan weer verantwoordelijk voor de uitvoering van de inburgering.

De belangrijkste punten van de verandering zijn:

- Iedereen doet mee, liefst via betaald werk
- Gemeenten voeren regie over de inburgering en zijn verantwoordelijk voor het organiseren van een passend aanbod
- Gemeenten nemen een brede intake af op basis waarvan een persoonlijk plan Inburgering en Participatie volgt
- De Taaleis gaat van A2 naar B1
- De gemeente neemt de eerste zes maanden de vaste lasten en verplichtingen voor de statushouder over
- Het nieuwe stelsel gaat uit van drie leerroutes:
 - Onderwijsroute, gericht op de overstap naar regulier onderwijs, met name voor jongeren;
 - Reguliere route, gericht op het behalen van taalniveau B1 en kennis van de Nederlandse samenleving;
 - Z-route, gericht op het zelfstandig worden door taal, bedoeld voor mensen met een beperkt leervermogen.

Inburgeraars vallen niet onder de WEB-regelingen. Maar als zij hun inburgering hebben afgerond kunnen zij wel gebruik maken van het WEB-aanbod. Dat gebeurt nu ook al. Op dit moment is nog niet duidelijk welke gevolgen de stelselwijziging gaat hebben op de vraag naar aanbod. Waar nodig gaan we onze aanpak bijsturen als duidelijk is wat de effecten zijn.

BIJLAGE 4.

Rol- en taakverdeling gemeenten Zuid-Kennemerland en IJmond

We geven elke gemeente zoveel mogelijk keuzevrijheid in relatie tot de wettelijke verantwoordelijkheden. Hieronder kun je lezen hoe we de taken en verantwoordelijkheden verdelen.

Taken en verantwoordelijkheden

De coördinerende taken van de contactgemeente zijn vastgelegd in de wet. In de samenwerking houden we vast aan deze formele taken van de contactgemeente. Dat betekent dat Haarlem verantwoordelijk is voor:

- Het opstellen van een regionaal programma in overleg met de andere gemeenten in de regio;
- Het bijhouden van regionale afspraken en het waar nodig aanpassen van het regionale educatieplan;
- Het organiseren van ambtelijke overleggen over de verdeling van de middelen voor het komende jaar en tussentijds over de voortgang en daadwerkelijke bestedingen. Het gaat om minimaal 4 overleggen per jaar;
- Het verantwoorden van alle WEB uitgaven aan het ministerie voor zowel de regionale opdrachten (waarvoor Haarlem opdrachtgever is) als de opdrachten die individuele gemeenten verstrekken;
- Het doen van betalingen, zowel voor contractpartners als voor subsidies;
- Het vervullen van de rol van opdrachtgever en contractbeheerder van de aanbieders van formele educatie;
- Het maken van afspraken over het formele regionale aanbod. Alle aanbestedingen gaan onder regie en coördinatie van de contactgemeente. Hiervoor wordt samengewerkt met (een afvaardiging van) de regionale gemeenten;
- Gemeenten maken afzonderlijk of in combinatie met één of meer andere gemeenten afspraken met educatieve partners. De gemeenten die deze afspraken willen aangaan, voeren zelf de gesprekken en maken afspraken binnen de in regionaal verband afgesproken budgettaire kaders. Dit leidt in alle gevallen tot een subsidieaanvraag die bij de gemeente Haarlem wordt ingediend.
- Het implementeren van het landelijke kwaliteitssysteem en een systematiek voor monitoring;
- Het verzamelen van registratiegegevens en beschikbaar stellen aan het Ministerie, conform AVG-richtlijnen;
- Het verdelen van eventueel (resterende) rijksbijdrage aan de gemeenten voor lokale initiatieven;
- Het leveren van informatie aan de overige gemeenten in de regio;
- Op verzoek het geven van advies;
- Gegevens vast laten stellen door de raad, conform de bestuurlijke afspraken laaggeletterdheid van VNG en het Rijk;
- Beschikkingen afgeven;
- Stimuleren en faciliteren van non formeel aanbod;
- Onderhouden van het taalnetwerk, zowel regionaal als landelijk.

Alle gemeenten in de regio hebben de volgende verantwoordelijkheden:

- Bijdragen aan het uitvoeren, uitwerken en aanpassen van het regionale plan en uitvoeringsprogramma;
- Bijdragen aan het regionale uitvoeringsprogramma;
- Iedere gemeente maakt waar mogelijk een lokaal of sub regionaal jaarplan;
- Hebben inzicht in de subsidie aanvragen die partners naar de contactgemeente gaat;
- Zorgen voor inzicht in de vraag naar basisvaardighedenonderwijs onder hun bewoners;
- Het inbrengen van deze lokale vraag in het regionale WEB-overleg;
- Het organiseren van de toegang tot het educatie-aanbod van de inwoners;
- Het aantrekken van aanbieders voor non-formeel (lokaal) aanbod;
- Het leveren van verantwoordingsinformatie die de contactgemeente nodig heeft voor de verantwoording aan het ministerie;
- Stimuleren en faciliteren informeel aanbod;

- Stimuleren verbinding tussen het taalnetwerk en de netwerken sociaal domein;
- Onderhouden van het taalnetwerk;
- De monitoring van zelfgemaakte afspraken met sub-regionale en lokale aanbieders.

BIJLAGE 5.

Schema taalniveaus

	Laaggeletterd		Geletterd			
Raamwerk alfabetisering	Alfa ²¹					
Referentiekader taal en rekenen volwasseneducatie (Meijerink)	Instroom	1F, eind basisschool	2F, eind VMBO	3F, eind MBO4 en HAVO	4F, eind VWO	
Europees Referentiekader voor talen (Raamwerk NT2 Anderstaligen)	A1, beginner, 5% bevolking	A2, inburgerings examen, 15% bevolking	B1, staats examen, gevorderden, 40% bevolking	B2, staats examen, 25% bevolking	C1 vergevorderden, 10% bevolking	C2, 5% bevolking

A1: begrijpt woorden of namen die vertrouwd zijn en heel eenvoudige korte zinnen.

A2: begrijpt korte eenvoudige teksten, in staat om informatie te vinden in eenvoudige teksten zoals een advertentie of een menukaart.

B1: begrijpt teksten die uit veel gebruikte woorden bestaan en teksten die moeilijker zijn als ze daar veel mee te maken hebben, zoals werkinstructies.

B2: begrijpt een tekst waarin de schrijver een standpunt inneemt, kan ook genieten van hedendaagse literatuur.

C1: begrijpt lange en complexe teksten. Kan specialistische teksten en technische instructies begrijpen, zelfs als die over een ander vakgebied gaan. Waardeert complexe (oudere) literatuur en het gebruik van stijlen.

C2: begrijpt alle teksten inclusief jargon of metaforen.

²¹ Analfabeet